

Frankreich, Grossbritannien, Niederlande. Rat für Kriminalitätsverhütung in Schleswig-Holstein (Hrsg.). Dokumentationsreihe, Band 4. Kiel, 1994.

5. Lang, G. - Schneider, A.: Programm Innere Sicherheit, Fortschreibung 1994. Kriminalistik 1994. 375-380.old.
6. Vö. pl. Kacziba A.: A rendőrség bűnmegelőzési tevékenységének tapasztalatairól. In.: Lévai M. (szerk.): Alkotmányos büntetőpolitika, bűnmegelőzés a család évében. Az I. Országos Kriminológiai Vándorgyűlés anyaga. Budapest-Szolnok, 1995. 389-396.old.
7. Szabados J.: Új lehetőségek a bűnmegelőzésben. Detektor Plusz. 1995. évi 6.szám. 9-10.old.
8. Feltes T. - Rebscher, E. (Hrsg.): Polizei und Bevölkerung. Beiträge zum Verhältnis zwischen Polizei und Bevölkerung und zur gemeinwesenbezogenen Polizeiarbeit. Holzkirchen 1990.; Feltes, T. - Gramckow, H.: Bürgernahe Polizei und kommunale Kriminalprävention. Reizworte ode demokratische Notwendigkeiten? Neue Kriminalpolitik 8/1994. 16-20.old.
9. Hunsicker, E.: Kriminalitätsverhütung. Kriminalistik, 1993. évi 11.szám 725-729.old.
10. Komáromi I.: Az önkormányzatok közbiztonsági koncepciója. Belügyi Szemle 1995. évi 9. szám 23-29.old.
11. Ammer, A.: Kommunale Kriminalitätsprävention - Chancen durch kommunale Räte für Kriminalitätsverhütung. Rat für Kriminalitätsverhütung in Schleswig-Holstein (Hrsg.) Dokumentationreihe, Band 2. Kiel, 1993.
12. Korinek L.: Félelem a bűnözéstől. Budapest, 1995. 185-216.old.

ELŐSZÓ

A Kriminológiai Társaság 1996. január 26-án "A büntetésvégrehajtás és az egyéb szabadságelvonások gyakorlata Magyarországon - az Európa Tanács Kínzás Ellenes Bizottságának vizsgálata tükrében" címmel megrendezett tudományos ülése kisebb vihart kavart a sajtóban. Sajnálatosan nem a téma aktualitása hívta fel a tömegkommunikáció figyelmét a Társaság ülésére, hanem az ülés elhalasztásának indokolása.

Az Olvasó szélesebb körű informálása érdekében bevezetőként mellékelünk egy összefoglaló tájékoztatót avizsgálatot lefolytató Európa Tanács Kínzás Ellenes Bizottsága általános működéséről és az általa készített jelentésről. Tari Ferenc, a büntetésvégrehajtás országos parancsnoka előadásában nem csupán a jelentésben foglaltakra tért ki, hanem széles körben tárgyalta a hazai börtönviszonyok problémáit, s a javítás lehetőségeit. Az ülés második előadója, Pintér Sándor, országos rendőrfőkapitány által tartott igen élvezetes előadást sajnos nem tudjuk írásban közreadni, mivel az előadó nem élt az írásbeli közreadás lehetőségével. Kövér Ágnes, a szabadságvesztés büntetés és az előzetes letartóztatás végrehajtásáról tartott előadása, a CPT vizsgálat kapcsán a kutató szemszögéből elemezte a magyar fogvatartási viszonyokat, s nem csupán a magyar börtönviszonyokkal, hanem a CPT vizsgálat lefolytatásának módjával kapcsolatosan is kritikus mondatokat fogalmazott meg.

A szerkesztő

ÖSSZEFOGLALÓ TÁJÉKOZTATÓ

az Európa Tanács Kínzás Ellenes Bizottsága
jelentéséről

A CPT angol betűszó, az Európa Tanács Kínzás Ellenes Bizottságának angol rövidítése. Ez a bizottság a kínzás és az embertelen vagy megalázó büntetések vagy bánásmód megelőzéséről szóló európai egyezmény alapján működik. A Kínzás Ellenes Európai Bizottság két másik felügyeleti testülethez, az Európa Tanács Európai Bizottságához és az Európai Emberi Jogi Bírósághoz hasonlatos intézmény. A CPT azonban nem bíráskodó testület, hanem mindenekelőtt a bántalmazás megelőzésére hivatott - bár az események után is beavatkozhat.

A CPT tevékenysége az együttműködés koncepciójára épül, s három alapelv vezérli:

1.) a szabadságuktól megfosztott személyek bántalmazására vonatkozó tilalom abszolút érvényű,

2.) bármilyen formájú és súlyú bántalmazás ellentétes a civilizált magatartással, és

3.) a bántalmazás nemcsak az áldozat számára ártalmas, hanem megalázó az azt alkalmazó, engedélyező vagy elnéző tisztviselő számára is, valamint káros az országos hatóságokra nézve is.

A CPT vizsgálatait során nem csupán jogászok, hanem orvosok, büntetésvégrehajtási szakértők, kriminológusok, stb. szakértelmére is támaszkodik és vizsgálatait nem egyének vagy államok beadványaira, hanem hivatalból végzi.

A CPT vizsgálódásakor feltárja a meglátogatott országban a tényszerű helyzetet:

- megvizsgálja a meglátogatott intézmények általános körülményeit,
- megfigyeli a személyzet hozzáállását a szabadságuktól megfosztott személyekhez,
- beszélgetéseket folytat a fogvatartott személyekkel, és
- megvizsgálja a fogvatartás alapjául szol-

gáló jogi és adminisztratív kereteket.

Ezt követően értékelő jelentést küld az érintett államnak, s szükség esetén intézkedéseket javasol. Amennyiben az érintett állam nem veszi figyelembe a CPT ajánlásait, akkor a CPT nyilatkozatot tehet közzé a kérdéssel kapcsolatban.

A CPT 1994. november 1 -14. között Magyarországon lefolytatott vizsgálata során meglátogatta

az Igazságügyi Minisztérium hatáskörébe tartozó intézmények közül:

- a Fővárosi Büntetésvégrehajtási Intézetet, és

- Tökölön a Fiatalkorúak Büntetésvégrehajtási Intézetét,

a Belügyminisztérium hatáskörébe tartozó intézmények közül pedig:

- a BRFK Vizsgálati Osztályát,

- a Pest Megyei Rendőr-főkapitányság Vizsgálati Osztályát,

- a III., az V., a VI-VII., és a VIII. kerületi Rendőrkapitányságokat, valamint

- Kerepestarcsán a Rendőri Ezred Közösségi Szállását.

A CPT jelentés három fő részből áll:

1. Bevezetés, amely a látogatás időpontját, a delegáció tagjainak felsorolását, a lefolytatott konzultációkat, a látogatás során kialakult együttműködéseket, a meglátogatott intézmények felsorolását, valamint a bizottság helyszíni észrevételeit tartalmazza.

2. A látogatás során feltárt tények és javasolt intézkedések címet viselő fejezetben külön tárgyalja a Belügyminisztérium, illetve az Igazságügyi Minisztérium felügyelete alatt álló intézményekkel kapcsolatos megállapításait és a javasolt intézkedéseket.

3. A CPT jelentés III. fejezete összegzi a II. fejezet megállapításaiból eredő konkrét ajánlásokat és javaslatokat, valamint néhány konkrét információ kérést, amelyeket a jelentés-

re adott válasz során meg kell adni, mint pl. a rendőrök és a börtöntisztek által elkövetett bántalmazást sérelmező panaszok száma, s a tett intézkedés, a magyar hatóságok észrevételei azzal a gyakorlattal kapcsolatban, hogy a bv. intézetekben előzetesben lévőket további kihallgatás céljából visszaszállítják a rendőrségre, stb.

Alapvetően fontos leszögezni, hogy a CPT a vizsgálata során sem a rendőrkapitánysági fogdáknak, sem a büntetésvégrehajtás rendszerében fogvatartott személyekkel kapcsolatban nem hallott olyan állításokat, és nem talált olyan bizonyítékokat, amelyek arra utaltak volna, hogy a fogvatartottakat kínoznák Magyarországon.

A rendőrségen fogvatartottak körében ugyanakkor számos olyan állítással találkozott, amelyek e személyek rendőrök általi fizikai bántalmazására, vagy megalázó kezelésére utaltak. A CPT által hallott állítások hasonló módon elkövetett bántalmazások gyakorlatára utaltak, amiből a Bizottság arra következtetett, hogy a rendőrség őrizetében lévő fogvatartottak a bántalmazás nem elhanyagolható szintű veszélyének vannak kitéve. A CPT e veszélyt érzékelve javasolta, hogy a rendőrképzésen belül kapjon nagyobb hangsúlyt az emberi jogi kérdések oktatása, s indítványozta, hogy az előljárók hozzák egyértelműen a beosztottak tudomására, hogy az őrizetesek bántalmazása nem elfogadható és súlyos szankcionálást von maga után. A CPT felhívta a figyelmet arra is, hogy a panaszok kivizsgálásának megerősítése a bántalmazás megelőzésének egyik leghatékonyabb módja. A fogvatartottak bántalmazásának veszélyét csökkentő a hozzátartozók azonnali értesítésének lehetősége az őrizetbevitelről, illetve ügyvéd vagy orvos igénybevétele. A Bizottság hangsúlyozta, hogy e jogok az őrizetbe vett személyt attól a pillanattól kezdve illetik meg, amikor kénytelen a rendőrségen maradni, s ha e jogait korlátozzák, ez írásbeli rögzítés mellett történjék, a hatóság indokolja a korlátozás szükségességét, s szükségesnek tartotta az ügyészi vagy a bírói kontrollt az alkalmazáshoz, valamint a korlátozás időtartamának pontos meghatározását. A bántalmazások meg-

előzése érdekében a bizottság arra ösztökélte az ügyészeket, hogy adjanak kiemelt elsőbbséget a fogdák helyszíni ellenőrzésének. Javasolta, hogy a rendőrség őrizetében lévő személyek kapjanak ismertető nyomtatványok formájában felvilágosítást jogaikról, s minden esetben készüljön individualizált őrizeti nyilvántartás.

A rendőrségi fogdák állapotától nem volt elragadtatva a bizottság, s ezt különösen azért tartotta aggályosnak, mert észlelte, hogy a fogvatartottak egy része sokszor hónapokat is tölt ilyen körülmények között. Sürgős jelleggel javasolta az előzetesek rendőrségi fogvatartásának felülvizsgálatát.

A Kerepestarcsai Táborban fogvatartottak fogvatartási körülményeit elkeserítőnek találta a bizottság, nem véletlen, hogy azóta bezárására is sor került.

A meglátogatott büntetésvégrehajtási intézetekben igen kedvező benyomást tett a bizottságra a személyzet és az elítéltek jó kapcsolata. Szóvá tette azonban a túlzsúfoltságot és a foglalkoztatás, illetve a programok hiányát a Fővárosi Bv. Intézetben, hasonlóan elégtelennek találta a korlátozott képzési lehetőségeket a többlet fiatalok intézetében. Az elítéltek jogainak teljesebb biztosítása érdekében szükségesnek látta, hogy készüljön tájékoztató füzet az egészségügyi szolgáltatásokról, amelyet minden elítélt a belépésekor meg kell kapjon.

Az Egyezmény 10. cikke alapján hat hónapon belül közbenső jelentés, tizenkét hónapon belül pedig végleges jelentés elküldését várja a Bizottság a magyar kormánytól.

Tari Ferenc (bv. altábornagy, országos parancsnok, BVOP):

A CPT LÁTOGATÁS TAPASZTALATAI

1994. november 1-14. között tett látogatást Magyarországon a Kínzás és az embertelen vagy megalázó büntetés vagy bánásmód megelőzésére alakult Bizottság (CPT). A Bizottság jelentését a CPT 1995. június 12-16. között tartott huszonötödik ülésén fogadta el.

A Kínzás és az embertelen vagy megalázó büntetések vagy bánásmód megelőzésére alakult Európai Bizottság viszonylag új intézmény. (Az ET döntéshozó testülete a Miniszteri Bizottság, amely a tagállamok külügyminisztereiből, vagy azok állandó képviselőiből áll. A Miniszteri Bizottság döntései ajánlások vagy európai konvenciók és szerződések formájában kerülnek a tagállamok kormányai elé. A kétutóbbi jogi eszköz kötelező jellegű az aláíró államok számára. Eddig 145 konvenciót dolgoztak ki, ezek közé tartozik az "Európai Konvenció a kínzás és embertelen vagy megalázó bánásmód vagy büntetés megakadályozására" is.)

Előzményként megemlítendő még, hogy az ENSZ 1975-ben tett először kínzás elleni nyilatkozatot. Eszerint kínzás az emberi méltóság elleni támadás, minden olyan cselekmény, amelyet "szándékosan éles testi vagy lelki fájdalom kiváltása céljából alkalmaznak valakivel szemben". (Természetesen a jogszerűen alkalmazott szankciók következtében jelentkező testi és lelki fájdalom nem minősül kínzásnak.)

Nemzetközi tapasztalatok azt mutatják, hogy a kínzás tilalma önmagában nem elegendő a jelenség megszüntetéséhez, ezért a hatékonyság elősegítésére a megfigyelő és jogorvoslati mechanizmusok mellett megelőzési törekvések is jelentkeznek.

E törekvés hozta létre az ET keretében az Európai Konvenciót a kínzás és embertelen megalázó bánásmód vagy

büntetés megakadályozására. Ezt 1978. november 26-án írták alá és 1989. február 1-jén lépett hatályba.

A kínzás tilalom alapvetően az emberi méltóságot védi. A tilalom sérelme elsősorban diktatórikus, rendezetlen társadalmi viszonyok között jellemző, de "alárendeltségi" helyzetben is előfordulhat. Így különös jelentősége van a szabadságuktól megfosztott személyek védelmének is.

Az emberi jogokkal kapcsolatos alapállás és célok tekintetében különbséget kell tenni a CPT és az Európa Tanács két másik felügyeleti testülete, az Európai Bizottság és az Európai Emberi Jogi Bíróság között.

Az Európai Bizottsággal és a Bírósággal ellentétben a CPT nem bíraskodó testület, amely lenne hatalmazva szerződéses kötelezettségek megsértésével kapcsolatos jogviták rendezésére.

A CPT mindenekelőtt a bántalmazás megelőzésére hivatott mechanizmus, jóllehet speciális esetekben az események után is beavatkozhat.

Ebből fakadóan, míg az Európai Bizottság és a Bíróság tevékenysége "konfliktus megoldó" a jog szintjén, addig a CPT tevékenysége "konfliktus elkerülő" a gyakorlat szintjén.

Ezt alapul véve, kötelezettségeinek teljesítése során a CPT vezérelve: "Minél szélesebb körű védelem a visszaélések ellen, legyenek azok fizikai vagy mentális természetűek".

A CPT tevékenysége az együttműködés koncepciójára épül. A CPT-nek nem az a feladata, hogy nyíltan kritizálja a részes államokat, hanem hogy segítsen nekik az elfogadható és elfogadhatatlan bánásmódot és viselkedést elválasztó "cordon sanitaire" létrehozásában. A feladat teljesítése során a CPT-t három alapelv vezérli:

- a szabadságuktól megfosztott személyek bántalmazására vonatkozó tilalom abszolút érvényű,

- a bántalmazás - még enyhébb formáiban alkalmazva is - ellentétes a civilizált magatartással, és

- a bántalmazás nemcsak annak áldozatára ártalmas, hanem az azt elrendelő vagy jóváhagyó

tisztviselő számára is megalázó, és végső soron káros általában az országos hatóságokra nézve is.

A CPT először is feltárja a meglátogatott országokban a tényszerű helyzetet, konkrétan:

- megvizsgálja a meglátogatott intézmények általános körülményeit,
- megfigyeli a rendfenntartó állomány és más szervek személyzetének hozzáállását a szabadságuktól megfosztott személyekhez,
- beszélgetéseket folytat szabadságuktól megfosztott személyekkel, hogy megismerje az előzőekben felsoroltakkal kapcsolatos véleményüket és meghallgassa esetleges sérelmeiket,
- megvizsgálja a szabadságvesztés alapjaként szolgáló jogi és adminisztratív kereteket.

Szükség esetén intézkedéseket javasol az olyan bánásmód megelőzésére, amely ellentétes a szabadságuktól megfosztott személyek ésszerűen elfogadható kezelési normáival.

Funkcióinak teljesítése során a CPT-nek jogában áll hasznosítania nem csupán az emberi jogokra vonatkozó európai egyezményekben foglalt jogi normákat, hanem számos más idevontató emberi jogi dokumentumot is (valamint azoknak az érintett emberi jogi szervezetek általi értelmezéseit). Ugyanakkor nem köti az ugyanezen a területen ténykedő bírói vagy félig jogalkalmazó szervek esetjogi megközelítése, de kiindulópontként vagy referenciaként alkalmazhatja azt a szabadságuktól megfosztott személyekkel kapcsolatos bánásmód értékelésénél az egyes országokban.

Összegezve, a CPT, illetve az Európai Bizottság és az Európai Emberi Jogi Bíróság közötti alapvető különbségek a következők:

- Az Európai Bizottság és a Bíróság célja elsősorban az, hogy tisztázza: megsértették-e az európai emberi jogi egyezményt. Ezzel szemben A CPT feladata a szabadságuktól megfosztott személyek mentális vagy fizikai bántalmazásának megelőzése, s inkább a jövőbe tekint, mintsem a múltba.

A tapasztalatokat nem annak alapján értékeli, hogy egy helyzet jogos vagy jogtalan, hanem

hogy az adott jelenség kiindulópontja lehet-e olyan tendenciának, illetve bánásmódnak, amelyet a Bizottság nemkívánatosnak ítél. Így nemcsak azt vizsgálják, hogy történtek-e tényleges jogsértések, hanem figyelemmel vannak az "okokra" és előjelekre a jövőbeni lehetséges esetek vonatkozásában.

Olyan részleteket is figyelembe vesznek, mint pl. a matracok állapota, villanykapcsolók elhelyezése, WC-hez jutás lehetősége, a börtön foglalkoztatási rendje, fizikai testgyakorlás, illetve szabad levegőn tartózkodás lehetősége, egyéb zárkán belüli tevékenységek, a börtönlakók jogairól való tájékoztatást érintő kérdések, a fegyelmezésre vonatkozó rendelkezések. Kivizsgálják a személyi állomány durva bánásmódjára vonatkozó állításokat, ezekről tájékoztatást kérnek a hatóságoktól, megalapozottság esetén pedig ajánlásokat tesznek a helyzet orvoslására és hasonló esetek elkerülésére.

- Az Európai Bizottság és a Bíróság rögzített egyezményes rendelkezéseket alkalmaz és értelmez. A CPT-t nem kötik ilyen rendelkezések, jóllehet hivatkozhat számos egyezményre, nemzetközi dokumentumra és az azok alapján formálódott esetjogra.

- Funkciójuknak megfelelően az Európai Bizottság és a Bíróság emberi jogi területre szakosodott jogászokból áll. A CPT nem csupán ilyen jogászokra, hanem orvosokra, büntetés-végrehajtási szakértőkre, kriminológusokra stb. is támaszkodik.

- Az Európai Bizottság és a Bíróság csak akkor avatkozhat be, ha egyének vagy államok ezt beadványban kérik. A CPT hivatalból intézkedik időszaki vagy ad hoc látogatások révén.

- Az Európai Bizottság és a Bíróság tevékenysége jogilag kötelező érvényű állásfoglalásban összegződik, amely kimondja, hogy az adott állam megsértette egyezményben vállalt kötelezettségeit vagy sem. A CPT jelentésben összegzi tapasztalatait s - ha szükséges - ajánlásokat és egyéb tanácsokat fogalmaz meg, amelynek alapján párbeszéd bontakozhat ki. Amennyiben az érin-

tett állam nem veszi figyelembe a CPT ajánlásait, akkor a CPT nyilatkozatot tehet közzé a kérdéssel kapcsolatban.

A Konvenciónak, illetve a Bizottság tevékenységének két alapelve: az együttműködés és a titkosság.

Együttműködés

A Bizottság és az érintett állam illetékes hatóságai közötti együttműködés követelményét a Konvenció 3. cikke kimondja, de áthatja ez az elv a többi rendelkezést is. Ennek jegyében zajlanak a látogatások, ennek biztosítását szolgálja az összekötő hivatalnok kinevezése és a folyamatos párbeszéd a Bizottság és a kormány között.

Az államok biztosítani kötelesek a Bizottságnak a feladat végrehajtásához szükséges összes rendelkezésükre álló információt, teljeskörű tájékoztatást kell adniuk a közhatalom által szabadságától megfosztott személyek fogvatartási helyéről, szabad bejutást kell biztosítaniuk a küldöttség tagjainak egyrészt az ország területére, másrészt a fogvatartási helyekre, és részükre ezen helyeken is szabad mozgást kell biztosítaniuk.

Az együttműködés kötelezettség is, ennek megszegése esetén a Bizottság "szankciókat" is alkalmazhat. Ha az állam nem hajlandó együttműködni, vagy visszautasítja a javasolt módosításokat, akkor a Bizottság kétharmados többséggel határozhat az elkészített jelentés nyilvánosságára hozataláról.

Ugyanakkor a Bizottságnak is kötelessége az együttműködés. Az ilyen elmarasztaló határozat előtt lehetőséget kell biztosítani az érintett államnak álláspontja kifejtésére, másrészt figyelembe kell venni az állam nehézségeit is az ajánlások végrehajtása terén.

Titkosság

Vonatkozik a Bizottság üléseire (zárt ülés-

sek), az ülésekről készített jelentésekre, a látogatások során nyert értesülésekre, ezekről az államoknak küldött jelentésekre és ajánlásokra, a Bizottság munkájával kapcsolatos egyéb iratokra.

Nyilvános a Bizottság éves munkájáról készített jelentés, de abban sem közölhetők bizalmas adatok.

A látogatásokról készült jelentést a Bizottság akkor teheti közzé, ha ahhoz az érintett állam hozzájárul, vagy azt maga kéri, mint esetünkben tette ezt Magyarország. Bizalmasan szerzett információkat azonban ilyenkor sem lehet közölni, és valamilyen konkrét személyt érintő adatokat is csak akkor, ha ehhez az érdekelt személy hozzájárul, vagy olyan módon történik a közlés, hogy a konkrét személyre nem lehet ráismerni.

A titkosság azonban nem mehet a hatékonyság rovására, csak addig alkalmazható, amíg az együttműködést szolgálja, és nem jelent személynyságot a nem megfelelő állapotok felett.

Az együttműködés és a titkosság mellett fontos harmadik elem a bizalom is.

A kormányok bizalmának megnyerése mellett szükség van a fogvatartási intézmények személyzetének és a fogvatartottaknak a bizalmára is. Ezen a téren elsődleges feladat a megfelelő tájékoztatás a látogatások céljáról, a Bizottság feladatának jellegéről és hatásköréről.

Fontos, hogy a jogalkalmazók és a fogvatartottakkal kapcsolatba kerülő személyek képzésében is nyújtsanak ilyen irányú ismereteket. A személyzet szempontjából ez azért fontos, hogy ne érezzék a látogatást ellenségesnek, amely eleve vádol, hanem tudatosítani kell a Bizottság tevékenységének megelőző jellegét. Az ilyen irányú képzés, továbbá a fogvatartottak jogainak jobb megismerését és így hatékonyabb tiszteletben tartását is elősegítheti.

A fogvatartottak tájékoztatása pedig azért szükséges, hogy a látogatás ne keltsen megalapozatlan reményeket, majd pedig csalódást. A fogvatartottakkal történő beszélgetés során az is

erősíti a bizalmat, hogy az az intézmény képviselőinek ellenőrzése nélkül zajlik.

A CPT tevékenységével, feladataival kapcsolatos ismeretanyag az egyezményhez csatlakozásunk óta szinte "állandóan" napirenden volt (van) az állomány oktatásában, különböző megbeszélésein, ugyanakkor kiemelt gondot fordítottunk az elítéltek tájékoztatására, oktatására, holott, a "csalódás" elkerülése már önmagában is indokolná ezt.

Az 1994. november 1-14. közötti látogatáson a CPT öt tagja, két szakértő és négy tolmács vett részt. A Bizottság kíséretében volt még a CPT titkárságának két tagja is.

A büntetés-végrehajtási intézetek közül a Fővárosi Büntetés-végrehajtási Intézetet, valamint a Fiatalokorúk Büntetés-végrehajtási Intézetét látogatták meg.

Általános vélemény volt, hogy az országos hatóságokkal folytatott megbeszélések szoros együttműködés szellemében zajlottak. Általában nagyon kielégítő fogadtatásban részesült mind a vezetés, mind a személyzet részéről minden meglátogatott intézményben.

A Bizottság jelentésében külön kiemelte azt az általános együttműködési szellemet, amelyet a delegáció magyarországi látogatása előtt, alatt és után tapasztalt, s amely összhangban áll az Egyezmény 3. cikkével.

A látogatás időpontjában a Fővárosi Bv. Intézet befogadó képessége 962 fő volt. Az intézetben 770 fogvatartott tartózkodott, ebből 109 fiatalokorú és 185 külföldi. (A 770 főből 606 volt az előzetesen letartóztatott.)

A másik meglátogatott intézet (Tököl) befogadó képessége 554, a látogatás idején 570 elítélt volt jelen, közülük 384 a fiatalokorú, a többi felnőtt.

Általános megállapítások

A Bizottság szerint mindkét intézetben láthatók azok az erőfeszítések, amelyeket a fogvatartás megfelelőbb körülményeinek biztosítása

érdekeiben tesznek. Elismeréssel illették a rendre és a tisztaságra való törekvést is.

Jelentésükben hangsúlyozták, hogy nem értesültek kínzásról, vagy az elítéltek börtönszemélyzet által történő fizikai bántalmazásának más forrásairól, sem a meglátogatott büntetés-végrehajtási intézményekben, sem más büntetés-végrehajtási intézetben, s a látogatás során nem találkoztak erre utaló bizonyítékokkal sem. A záró dokumentum kiemelte a fogvatartottak és a személyzet között meglévő jó kapcsolatot is. (Ez óriási erőfeszítés, következetes, szívós munka eredménye, de nem azt jelenti, hogy konfliktusmentes a kapcsolat, és nem fordul elő durva hangnem oda-vissza. 1994-ben 26 fegyelmi eljárást folytattunk elítélt sérelmére elkövetett cselekmény miatt.)

A Bizottság jelentésében részletesen elemezte a fogvatartás körülményeiről szerzett tapasztalatait. Ennek keretében írtak az elhelyezési körülményekről, a cellák méreteiről, berendezéseiről, a rezsiről, az ellátásról, foglalkoztatásról, képzésről stb.

Megállapították a Fővárosi Bv. Intézet nagyfokú zsúfoltságát, amit elfogadhatatlannak minősítettek. Különösen kiemelték, hogy a 7 m²-es, valamint a 14 m²-es területen a 4-6 fő elhelyezése nem kívánatos. Nem találták megfelelőnek még rövid tartózkodás idejére sem azt a 20 "befogadó" zárkát, ahol az elítélt 1-2 órát tölt a befogadási eljárás alatt. Hiába megfelelő a világítás, szellőzés, ezek mérete (1,2 m²) minden pozitív jellemzőt közömbösít.

A delegáció nem volt "elragadtatva" a Fővárosi Bv. Intézetben jellemző rezsimtől, különösen az előzetesen letartóztatottak vonatkozásában és általában is nagyon alacsony színvonalúnak minősítették a fogvatartottak életminőségét.

A végrehajtási rezsime tekintetében a CPT küldöttségére pozitív benyomást tett a Tökölön alkalmazott többszintű fegyelmi rendszer, valamint a fiatalokorú bűnelkövetők szocioterápiás programjainak tervezésében és kivitelezésében résztvevők (nevelők, pszichológusok, pszichiáte-

rek) együttműködése.

A fogvatartási részlegek anyagi feltételeit jónak minősítették, a körleten kívüli környezet része a humánus légkör kialakításának, ugyanakkor a körleteket kissé zordnak találták és hasznosnak tartanak a fiatalok számára "felelőbb" környezet kialakítását.

Kedvező benyomást tett a bizottságra az intézet jól felszerelt könyvtára és sportlétesítményei.

Kedvezőnek ítélték az alapfokú oktatást, arra is figyelemmel, hogy a 152 résztvevőből csak négy esetben volt kötelező az oktatásban részvétel. Nagyon korlátozottan ítélték azonban az oktatási lehetőséget azok számára, akik az alapképzésen túljutottak, továbbá szegényesnek találták a szakképzést. 1995-ben 23 fő vett részt eladói képzésben és 210 fő börténykészítő szaktanfolyamot végzett. 1996-tól autószerelő és fémgyártó szakképzés indul.

Tény viszont, hogy számos egyéb szakkör működik az intézetben, de az ezekben folyó tevékenység nem is alkalmas, de nem is irányul szakképzésre.

A CPT jelentése nagy terjedelemben foglalkozott orvosi kérdésekkel. A Bizottság úgy találta, hogy az egészségügyi állomány létszáma mindkét meglátogatott büntetés-végrehajtási intézményben elfogadható. Jó színvonalúnak minősítették az egészségügyi helyiségek állagát és felszerelését.

A CPT mindazonáltal indítványozta, hogy belépéskor valamennyi elítélt kapjon egy tájékoztató füzetet vagy brosúrát, mely ismerteti az egészségügyi szolgáltatásokat és emlékezteti őket az alapvető higiéniai előírásokra.

A CPT különösen aggasztónak találta a HIV pozitív elítéltek elkülönítésének gyakorlatát. Orvosilag nem tartják indokoltnak annak a HIV+ elítéltnak az elkülönítését, aki jól érzi magát. Mivel a magyar büntetés-végrehajtás gyakorlata jelentősen eltér az ET Miniszteri Bizottsága R(89) 14.sz. Ajánlásától, amely a HIV fertőzés etikai kérdéseivel foglalkozik az egészségügyi

ellátásban és a szociális környezetben, indokolt a jelzett állásfoglalásból néhány dolgot kiemelni.

Az állásfoglalás felhívja az egyes nemzeti hatóságokat: "tekintsék... a kötelező szűrést etikátlannak, eredménytelennek, szükségtelenül sértőnek, diszkriminatívnek és ellentétes hatásúnak... és biztosítsák, hogy nem vezet be egyetlen populáció-csoport esetében sem, különösen fogvatartott populációknál, mint például elítélteknél...".

Hasonló szellemű az R(93) 6.sz. Ajánlás is, ami szerint "... az elítéltek kötelező tesztelését be kellene tiltani, hiszen az nem hatékony s diszkriminatív, ezért etikátlan".

A büntetés-végrehajtás a HIV szűréseket nem saját erőforrásaiból végzi, és egy hatályos egészségügyi miniszteri rendelet előírásait hajtja végre. Ha az egészségügyi kormányzat a HIV szűrés koncepciójában változtatásokat eszközöl, azt a büntetés-végrehajtás is követi, noha a jelenlegi megoldást támogatjuk.

A szűrés során - a fogvatartott egyetértésével - levett minta kódszámmal kerül a laboratóriumba, személyi adatok nincsenek feltüntetve. A laboratórium a vizsgálat eredményéről nem a börtönt, hanem a központi börtönegészségügyi szervet értesíti, aki szükség esetén - az orvosi titok megtartása mellett - intézkedik.

Hangsúlyozni kell, hogy a szűrés a fogvatartott egyetértésével történik, az a személy, aki a szűrés ellen kifogást emel, nem kerül tesztelésre. Az eddig elvégzett sok tízezer vizsgálat során alig akadt ilyen.

A fogvatartottat sem esetleges fertőzött állapot, sem a szűrés miatt diszkrimináció nem éri. Ezt a célt szolgálja a HIV fertőzettek differenciált elhelyezése is a Fiatalok Bv. Intézetében.

Közel egy évtizedes tapasztalat (több tízezer szűrés) alapján megállapítható, hogy a jelenleg alkalmazott megoldás, mind a közösség, mind a HIV fertőzött fogvatartottak szempontjából a legjobbnak tűnik.

Ha a fertőzés terjedése következtében az évi

1-2 új esetenél több, netalán tömeges előfordulással kell számolni a büntetés-végrehajtási intézetekben, ez a gyakorlat nem követhető.

A CPT számos egyéb kérdéssel is foglalkozott, így az élelmezéssel, a kapcsolattartással, a fegyelmezéssel és az ehhez kapcsolódó parancsjoggal, valamint a személyzet képzésével.

Ez utóbbival kapcsolatban (személyzet) észrevételezték a gyors fluktuációból eredő problémákat, felhívták a figyelmet az ebből származó tapasztalatlanságra és képzési hiányosságokra. Ajánlasként fogalmazták meg azt is, hogy kiemelt prioritást kell biztosítani a szakmai képzésnek, illetve továbbképzésnek.

A megfelelő szakmai színvonalról így fogalmaztak a jelentésben: "Nincs jobb biztosíték a bántalmazás ellen, mint egy helyesen kiválasztott magatartást alkalmazni az elítéltekkel fenntartott kapcsolatokban. Az ilyen börtöntiszt jellemzőinek alapvető eleme a kommunikációs készségek magas színvonalú szakmai ismerete. Ezen készségek segítségével a börtöntisztek gyakran feloldhatnak olyan helyzeteket, amelyek egyébként erőszakba torkollhatnak. Általában is segíthetnek a feszültségek levezetésében s javíthatják az életminőséget az intézményben, mindenki előnyére."

A Bizottság az élelmezéssel kapcsolatban kapta a legtöbb panaszt. (Ez meglehetősen gyakori más vizsgálatok esetében is.) Nyilvánvaló, hogy az élet alapvető kelléke az érdeklődés középpontjába kerül olyan embereknél, akik a bebörtönzés folytán egy intézményi napirend monotóniájához kötődnek. A rossz élelmezés elégedetlenség forrása lehet. A meglátogatott intézetek konyhái (Fővárosi Bv. Intézet kivételével) meglehetősen rossz állapotban voltak (vannak), ezért is javasolja a CPT ezek mielőbbi felújítását.

Kapcsolat a külvilággal

A Bizottság megállapította, hogy az elítéltek számára nagyon fontos, hogy az ésszerűség keretein belül jó kapcsolatokat tartsanak fenn a külvilággal. Mindenekelőtt lehetővé kell tenni,

hogy az elítélt ápolhassa kapcsolatait családjával és közeli barátaival, különösen feleségével/élettársával és gyermekeivel. Az ilyen kapcsolatok folytatása minden érdekelt számára kritikus jelentőségű, s különösen fontos az elítélt szociális rehabilitációja szempontjából. A vezérelv a külvilághoz fűződő szálak fenntartása legyen, amelynek alapvetően csak az egyértelmű biztonsági kockázat és a források szűkössége szab korlátokat. Ezt a szellemet tükrözi az 1987-es Európai Börtön szabályok számos ajánlása, kiváltképp a 43. cikk 1. bekezdése és a 65. cikk (e) pontja.

Nem találta kielégítőnek a Fővárosi Bv. Intézet gyakorlatát - havi egy óra látogatási idő biztosítása - és a látogatás körülményeit sem. (Természetesen az ügyvédek naponta látogathatják a fogvatartottakat.)

A Tökölön tapasztaltak esetében mind a gyakoriságot, mind a körülményeket jónak ítélték, bár észrevételezték, hogy néhány elítélt bozzátartozója a nagy távolság és a költségek miatt ritkán él a látogatási lehetőségekkel.

A kapcsolat erősítésére javasolták a telefonálási lehetőségek bővítését.

A fegyelmi fenyítések közül a magánelzárás végrehajtását vizsgálva, azt túl szigorúnak ítélték. Nevezetesen nem tartották jónak, hogy az elítélt csak két pokrócot kap a kemény fekhelyhez és a Fővárosi Bv. Intézetben csak a Bibliát olvashatta. Javasolták, hogy ezekben a zárkákban az elítélt legalább éjszakára kapjon matracot.

A panaszemeléssel és felülvizsgálattal kapcsolatban megállapították, hogy ennek lehetősége alapvető biztosíték a bántalmazás ellen a börtönökben, ezért az elítélt számára "nyitott csatornákat" kell biztosítani mind a börtönön belül, mind azon kívül, továbbá lehetőséget kell kapnia az elítéltnak a megfelelő illetékesek bizalmas úton való megkeresésére.

A CPT kiemelt fontosságot tulajdonít annak, hogy minden bv. intézményt rendszeresen felkeressen egy független testület, amely fel van hatalmazva a panaszok átvételére, vagy intézkedések megtételére, továbbá az intézmény ellenőrzésére.

A CPT fontosnak tartotta azt is, hogy az elítelt bizalmas levélben is fordulhasson az intézet igazgatójához.

A Bizottság a magyar féltől további információt kért a fenyegetések elleni jogorvoslati fórumokról, az eljárás rendjéről, a bánásmóddal összefüggő fegyelmi vétségekről, a magyar hatóságokról, ahová az elítelt panasszal fordulhat. Az állomány szakmai képzéséről, továbbá az Ombudsman intézmény fogvatartottakkal kapcsolatos tevékenységéről.

Javaslatot tettek többek között a zsúfoltság csökkentésére, a látogatási és telefonálási lehetőség bővítésére, a konyhák állapotának javítására, a szabad levegőn tartózkodási lehetőség növelésére, az előzetesen letartóztatottak napi programjának célirányos tevékenységgel való eltöltésére, továbbá arra, hogy - üdvözölve az ügyészségek és bíróságok jelenlegi hozzáállását - még tovább ösztönözzük az említetteket az intézetek látogatására mind az elítéltek, mind a személyzet körében (legyenek "láthatóak" - szól a javaslat).

A Bizottság kérésének megfelelően az Igazságügy-miniszter először 1996 januárban közbenső jelentést, majd 1996 júliusig végleges jelentést készít az észrevételek, illetve a javaslatok végrehajtásáról.

Januárban részletes jelentést készítettünk az említett körben. Ebben jeleztük, hogy az Igazságügy-miniszter több alkalommal a Kormány elé terjesztette a büntetés-végrehajtás fejlesztésére irányuló javaslatait. Ennek eredménye, hogy a Kormány döntött egy Budapesten vagy környékén létesítendő új börtön megépítéséről, folytatódik a kecskeméti beruházás, ahol már működik egy 60 fő befogadására alkalmas korszerű intézet. 1996-tól a személyzet képzésének javítása érdekében új iskola kezd meg működését (maga az épület már a büntetés-végrehajtás tulajdonában van). 1996-tól 150 fővel emelkedik a személyzet létszáma, és központi támogatással javulnak az elítéltek foglalkoztatásának feltételei.

Ami a jogalkotást illeti, nyugodtan mondhatjuk, hogy Magyarország rendelkezik az európai

normáknak megfelelő, korszerű jogszabályokkal.

Befejeződött azoknak a miniszteri rendeleteknek a megfogalmazása, melyek az ún. Bv. Szabályzatot váltják fel, továbbá az OPk. dolgozik a különleges biztonságú körleteken fogvatartottakkal, illetve a különösen veszélyesnek ítélt elítéltekkel való bánásmódra vonatkozó szabályok áttekintésével, megkezdjük az elítelt panaszainak intézésével és levelezésével kapcsolatos rendelkezések felülvizsgálatát (CPT elnökéhez fordulás lehetősége, Pk.-hoz fordulás bizalmas levélben).

Összegzés

Az Európa Tanács kínzás és embertelen vagy megalázó büntetések vagy bánásmód megelőzésére alakult Európai Bizottság látogatása rendkívül hasznos a büntetés-végrehajtás számára. A Bizottság megállapításai reálisan tükrözik a magyar börtönviszonyokat, ugyanakkor pozitív visszajelzéseként is szolgálnak, hiszen egyértelművé vált, hogy az igazságügyi tárca törekvései helyesek. A Bizottság látogatásának egyik legnagyobb eredménye, hogy nemcsak a közvélemény, hanem a Kormány figyelmét is felhívták a büntetés-végrehajtás jelenlegi helyzetére, valamint azokra a gondokra, amelyek megoldásra várnak.

Véleményünk szerint a magyar büntetés-végrehajtás vállalni tudja az európai léptékű megmérettetést. Intézeteink fizikai állapota minden bizonnyal több ponton nem képes megfelelni a normáknak. A Konvenció aláírása, majd ratifikálása is kormányzati szintű lépés, így természetes, hogy a feltételek megteremtése sem várható kizárólag a büntetés-végrehajtástól. A mi feladatunk, hogy a meglévő viszonyok között alakítsuk ki a legkedvezőbb fogvatartási körülményeket, a kezelés során pedig zárjuk ki annak a lehetőségét is, hogy megsértsük a kínzás és az embertelen vagy megalázó bánásmód vagy büntetés megakadályozásáról szóló Konvenció szellemiségét.